

Janusz Borucki

Postanowienia nieukończonego synodu diecezji włocławskiej biskupa Jana Zaręby o posłudze kapłanów we wspólnocie parafialnej

Studia Włocławskie 13, 125-138

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ BORUCKI

**POSTANOWIENIA
NIEUKOŃCZONEGO SYNODU DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ
BISKUPA JANA ZARĘBY
O POSŁUDZE KAPŁANÓW WE WSPÓLNOCIE PARAFIALNEJ**

Biskup Jan Zaręba, ordynariusz włocławski w latach 1969–1986, od chwili objęcia rządów w diecezji planował odbyć synod diecezjalny. Rozumiał on dobrze, że synodalna działalność jego poprzednika, bp. Antoniego Pawłowskiego (I Synod Diecezji Włocławskiej w 1967 r.), nie doprowadziła do uporządkowania wszystkich spraw w diecezji włocławskiej. Jako biskup pomocniczy, a następnie ordynariusz diecezji Jan Zaręba przeprowadzał liczne wizytacje kanoniczne, w czasie których miał okazję zauważyć problemy duszpasterzy i wiernych świeckich, na które szczególnie należało zwrócić uwagę¹.

1. Przebieg synodu

W dniu 8 grudnia 1977 r. bp Jan Zaręba powołał 12-osobową komisję synodalną, która miała na celu wskazanie głównych zagadnień duszpasterskich diecezji włocławskiej mających być przedmiotem obrad synodalnych². Przedstawił program synodu, wskazał na jego założenia, zadania i środki realizacji. Podczas obrad tej komisji przedstawiono m.in. szereg propozycji w zakresie powołania dalszych komisji synodalnych do spraw szczegółowych³.

Idąc za tymi sugestiami, biskup Zaręba 26 sierpnia 1978 r. powołał dziesięć komisji synodalnych i polecił im przygotować materiały dotyczące następujących zagadnień: kapłan w społeczności wiernych, instytuty działalności zakonnej, apostołstwo świeckich, przekazywanie prawdy Bożej, wychowanie chrześcijańskie, życie sakramentalne, kult Boży i miejsca święte, dobra doczesne Kościoła. Prace komisji szczegółowych rozpoczęły się w sierpniu 1978 r. i trwały cztery i pół roku. Na 28 odbytych wtedy spotkaniach roboczych: układano pytania do ankiety dla duszpasterzy,

analizowano napływające odpowiedzi i przygotowywano projekty dokumentów synodalnych⁴.

W dniu 1 lipca 1982 r. biskup Zaręba powołał pięcioosobową Komisję Redakcyjną Drugiego Synodu Diecezjalnego pod przewodnictwem biskupa pomocniczego Romana Andrzejewskiego. Jej zadaniem było przygotowanie schematów statutów synodalnych do dyskusji na sesjach synodalnych. Do marca 1986 roku Komisja Redakcyjna odbyła 80 posiedzeń⁵.

Oficjalne rozpoczęcie Drugiego Synodu Diecezji Włocławskiej dokonane zostało przez formalny akt bp. Jana Zaręby z 26 kwietnia 1986 r. Zgodnie z tym dokumentem uroczysta sesja inauguracyjna synodu odbyła się 4 maja 1986 r. w bazylice katedralnej we Włocławku⁶.

Obrady synodalne przebiegały w trakcie siedmiu sesji roboczych. Pierwsza została zwołana na 14 maja 1986 r. Przewodniczący komisji synodalnych przedstawili dwa schematy statutów synodalnych: „Przepowiadanie słowa Bożego” i „Katechizacja w diecezji włocławskiej”, a następnie odbyła się dyskusja na temat jasności i zrozumiałości słowa Bożego dla słuchaczy oraz utworzenia w diecezji grupy księży misjonarzy. Szczegółowe omawianie tych schematów przeniesiono na dzień 4 czerwca⁷.

Druga sesja synodalna odbyła się 4 czerwca 1986 r. Poddano na niej pod głosowanie dwa schematy dyskutowane na pierwszej sesji, przyjmując je praktycznie jednogłośnie. W dalszej części sesji zaprezentowane zostały schematy „Instytuty zakonne” oraz „Apostolstwo świeckich”⁸.

Trzecia sesja synodalna odbyła się 23 czerwca 1986 r. Podczas obrad zatwierdzono schematy „Instytuty zakonne” i „Apostolstwo świeckich” oraz zaprezentowano uczestnikom schemat „Kult Boży”⁹.

Zgodnie z postanowieniem z trzeciej sesji kolejna sesja synodalna odbyła się 10 września 1986 r. Przedyskutowano na niej dalszy ciąg schematu „Kult Boży”, a następnie schemat „Życie sakramentalne”¹⁰.

W dniu 24 września 1986 r. odbyła się piąta sesja, która rozpoczęła się od podsumowania schematu „Kult Boży”, a następnie zaprezentowany został schemat „O małżeństwie i rodzinie”. W dalszej części obrad uczestnicy zapoznali się ze schematem „Posłannictwo charytatywne”¹¹.

Szosta sesja robocza odbyła się w dniu 8 października 1986 r. Zamiast pierwotnie planowanego podsumowania dyskusji nad schematem „Posłannictwo charytatywne” przystąpiono do omawiania schematu „Dobra doczesne Kościoła”. Do przygotowanego schematu wprowadzone zostały poprawki oraz dołączono uzupełnienie dotyczące konserwacji zabytków. W drugiej części sesji omówiono schemat „Kapłan w społeczności wiernych”¹².

Ostatnia, siódma, sesja synodalna odbyła się 22 października 1986 r. Po zaakceptowaniu poprawionych schematów „Dobra doczesne Kościoła” oraz „Kapłan w społeczności wiernych” w dalszej części obrad przedmiotem dyskusji stały się: „Regulamin dla organistów”, „Regulamin dla kościelnych” oraz „Protokół zdawczo-odbiorczy”¹³.

Po odbyciu siedmiu sesji synodalnych, na których przedyskutowano i uzupełniono, przygotowanych wcześniej przez komisje synodalne, dziesięć schematów pozostała do odbycia ostatnia, zamykająca synod, sesja, podczas której miała nastąpić promulgacja statutów synodalnych. Miała ona odbyć się 8 lub 27 grudnia 1986 r.¹⁴

Nagła śmierć bp. Jana Zaręby 22 listopada 1986 r. spowodowała *ipso facto* zawieszenie synodu¹⁵ na kilka lat. Dopiero drugi jego następca, bp Bronisław Dembowski (1992–2003), w 1993 roku ustanowił nową komisję i polecił jej zaktualizować opracowane synodalne projekty uchwał. Po dokonaniu przez komisję niezbędnych modyfikacji tychże projektów biskup Dembowski promulgował uchwały Drugiego Synodu Diecezji Włocławskiej 4 kwietnia 1994 r., wyznaczając termin ich wejścia w życie na dzień 1 września t.r.¹⁶

2. Posługa kapłanów w parafii

Synod biskupa Zaręby poświęcił tożsamości kapłanów schemat „Kapłan w społeczności wiernych”, który znalazł się na końcu statutów synodalnych¹⁷. Zawarto w nim ogólne zasady dotyczące duchowości i działalności kapłańskiej, odnoszenia się kapłanów wzajemnie do siebie oraz do władzy kościelnej, a także inne.

Istotne jednak postanowienia synodalne dotyczące posługi kapłanów w parafii zawarte zostały w innych schematach. Zostaną one omówione w trzech punktach: 1) posługa nauczania, 2) posługa uświęcania, 3) posługa rządzenia.

2.1. Posługa nauczania

Statuty synodalne dotyczące posługi nauczania zostały umieszczone w schematach „Przepowiadanie słowa Bożego” oraz „Katechizacja w diecezji włocławskiej”.

W schemacie „Przepowiadanie słowa Bożego”, nawiązując do dokumentów Soboru Watykańskiego II¹⁸, wymieniono najpierw źródła przepowiadania, a następnie omówiono jego rodzaje. Wśród źródeł przepowiadania zostały wymienione: Pismo Święte – podstawowe źródło, świadectwa Ojców Kościoła (jako świadków Tradycji), liturgia, teksty brewiarzowe, dokumenty

Kościół, wypowiedzi papieża, uchwały: soborowe, Stolicy Apostolskiej, episkopatu Polski i biskupa wrocławskiego. W przygotowywaniu się do głoszenia słowa Bożego synod polecił kapłanom wykorzystywać także: „literaturę teologiczną, a szczególnie czasopisma, wśród których poczesne miejsce powinno zająć «Ateneum Kapłańskie», jedno z najstarszych czasopism teologicznych w Polsce, wyrosłe na gruncie diecezji wrocławskiej”¹⁹. Synod zwrócił również uwagę kaznodziejów na potrzebę korzystania z dziedzictwa historii i kultury, literatury pięknej, prasy, filmu, radia, telewizji, obserwacji życia oraz doświadczenia własnego i innych osób²⁰.

Synod wypowiedział się również na temat rodzajów przepowiadania słowa Bożego. Na pierwszym miejscu wymieniona została homilia, stanowiąca integralną część liturgii, która powinna wyjaśniać tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego. Nawiązując do kan. 767 KPK z 1983 r., prawodawca synodalny nakazał głoszenie homilii podczas mszy świętych z udziałem ludu, odprawianych w niedziele i święta. Zalecił też głoszenie homilii codziennych w okresie Adwentu i Wielkiego Postu oraz z okazji szczególnych wydarzeń²¹. Prawodawca zwrócił uwagę na znaczenie słowa Bożego głoszonych w związku ze sprawowaniem sakramentaliów, przede wszystkim podczas obrzędów pogrzebowych. Dla wielu ochrzczonych, ale niepraktykujących i obojętnych religijnie pogrzeb bliskich jest okazją do spotkania ze słowem Bożym: „należycie przygotowana i wygłoszona homilia powinna budzić wiarę, poruszać sumienia i zmuszać do refleksji”²².

Duszpasterze zostali zobowiązani do organizowania rekolekcji w każdej parafii w czasie wielkanocnym, a także, by rekolekcje odbywały się w okresie Adwentu. Misje natomiast powinny odbywać się przynajmniej co dziesięć lat. Innymi, zaleconymi przez synod, formami przepowiadania słowa Bożego były rekolekcje dla różnych grup, stanów i zawodów, a także rekolekcje zamknięte przygotowujące do zadań apostołatu²³.

Synod przypomniał głoszącym słowo Boże, że przepowiadanie powinno być dostosowane do danego środowiska, co wymaga od kaznodziei znajomości warunków życia i problemów nurtujących słuchaczy²⁴. Prawodawca synodalny polecił kaznodziejom, aby słowo Boże przekazywali „w sposób jasny, porywający i refleksyjny”, uwzględniając aktualne problemy Kościoła powszechnego oraz wspólnoty lokalnej²⁵. Kaznodzieje początkujący, przynajmniej przez trzy pierwsze lata, zostali zobowiązani do przygotowywania kazań na piśmie, zaś pozostali do opracowywania szczegółowych konspektów kazań. Przygotowywaniu kazań powinna towarzyszyć żarliwa modlitwa, a ich wygłaszanie powinno odbywać się z pamięci, z zachowaniem zasad wymowy i z szacunkiem należnym słowu Bożemu²⁶.

Schemat „Katechizacja w diecezji wrocławskiej” został poświęcony katechizacji. Synod przypomniał i podkreślił znaczenie adhortacji Jana Pawła II *Catechesi tradendae*, w myśl której: „każda osoba ludzka ma prawo do poszukiwania prawdy religijnej i swobodnego jej przyjmowania” (n. 14). Prawodawca przypomniał katechetom, że każdy ochrzczony ma prawo otrzymać od Kościoła naukę i wychowanie, które umożliwią mu dojście do życia prawdziwie chrześcijańskiego²⁷.

Dla zapewnienia sprawnego działania katechetycznego synod przedstawił organizację katechizacji w diecezji wrocławskiej. Biskup diecezjalny powołuje Wydział Katechetyczny Kurii Diecezjalnej, którego zadaniem jest kierowanie katechizacją w diecezji i służenie pomocą katechetom oraz ustanawia diecezjalnych i rejonowych wizytatorów nauki religii²⁸.

Synod przypomniał, że za katechizację w parafii odpowiedzialny jest proboszcz. Do jego zadań należy: zapewnienie korzystania z katechizacji dzieciom przedszkolnym, dzieciom i młodzieży szkół podstawowych i ponadpodstawowych; zorganizowanie wystarczających liczby sal katechetycznych właściwie wyposażonych; nabycie odpowiedniej ilości egzemplarzy Pisma Świętego, zwłaszcza Nowego Testamentu; kolportaż podręczników katechetycznych dla dzieci i młodzieży oraz książek i czasopism religijnych dla wszystkich. Ponieważ kapłani łączą posługę duszpasterską z katechetyczną, dlatego też liczba godzin katechezy wikariusza powinna być zależna od zakresu zajęć duszpasterskich w parafii²⁹. Synod zobowiązał duszpasterzy i katechetów do organizowania spotkań z rodzicami i opiekunami katechizowanych, gdyż są one okazją do katechizacji rodzin³⁰.

Głównym zadaniem katechizacji dzieci i młodzieży szkół podstawowych jest według prawodawcy synodalnego przygotowanie do sakramentu pojednania i pełnego uczestnictwa we mszy świętej oraz przygotowanie do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej – bierzmowania. Przygotowanie do pierwszego pełnego udziału we mszy świętej odbywa się w diecezji wrocławskiej przez trzy lata (klasa zerowa, I i II szkoły podstawowej). Dlatego od początku przygotowania do I Komunii Świętej należy położyć szczególny nacisk na uczestnictwo rodziców razem z dziećmi w niedzielnej mszy świętej i w przygotowaniu do przyjęcia sakramentów. Synod przypomniał, że wychowanie eucharystyczne nie kończy się z przyjęciem I Komunii Świętej. Katecheci powinni zachęcać dzieci i młodzież do pełnego udziału we mszy świętej niedzielnej i częstej Komunii Świętej³¹.

Prawodawca synodalny wiele uwagi poświęcił sakramentowi bierzmowania. Bierzmowanie, jako sakrament dojrzałości chrześcijańskiej, uzdalnia

młodzież do odpowiedzialności za Kościół, dlatego należy otoczyć właściwą opieką duszpasterską przygotowujących się do tego sakramentu³².

Bardzo ważną rolę odgrywa katechizacja młodzieży. Wynika to z trudności i zagrożeń, jakie przeżywa młodzież w wieku dorastania. Synod podkreślił ogromną rolę, jaką mają do spełnienia w tej dziedzinie katecheci, dlatego wezwał kapłanów, zwłaszcza młodych, aby z poświęceniem oddali się duszpasterstwu młodzieży i kształtowali w niej ducha umiłowania Kościoła. Katecheci powinni zachęcać młodzież do udziału: w scholi, czytaniu słowa Bożego, służbie ministranckiej; włączając ją do opieki nad chorymi oraz w inne formy działalności apostołskiej³³.

Synod przypomniał duszpasterzom o obowiązku otoczenia opieką katechetyczną dzieci i młodzieży specjalnej troski oraz wszystkich dotkniętych kalectwem³⁴.

Religijne nauczanie dzieci i młodzieży nie może spełnić swego zadania, jeśli nie będzie mu towarzyszyło katechizowanie dorosłych. Synod zaakcentował potrzebę teoretycznych i praktycznych poszukiwań w tym zakresie. Katecheza dorosłych powinna być stałym elementem życia wspólnoty kościelnej, skierowanym do wszystkich dorosłych, w szczególności do rodziców i opiekunów dzieci. W parafiach powinna być rozwijana opieka duszpasterska nad młodymi małżeństwami, jak również osobami w podeszłym wieku³⁵.

2.2. Posługa uświęcania

Synod, idąc za wskazaniem Soboru Watykańskiego II, pragnął przyczynić się do wzrostu poziomu życia chrześcijańskiego wiernych w diecezji wrocławskiej. Szczególną rolę w tym zakresie miała odegrać liturgia sprawowana zgodnie z założeniami posoborowej odnowy³⁶.

W zgromadzeniu liturgicznym istnieje podział funkcji wyznaczony szczegółowymi przepisami, tak duchowni jak i świeccy mają określone zadania, dlatego należy również angażować w liturgii odpowiednio przygotowanych wiernych świeckich. Kapłani powinni zająć się wychowaniem liturgicznym ministrantów, lektorów, komentatorów, kantorów itp.³⁷

Synod, mając na uwadze znaczenie mszy świętej w życiu chrześcijan, pouczył kapłanów, aby była ona należycie celebrowana³⁸. Duszpasterze ustalając godziny odprawiania mszy świętej, tak w dni powszednie jak i w święta, powinni brać pod uwagę miejscowe warunki i potrzeby wiernych. Powinni też podtrzymywać i rozwijać istniejący w diecezji zwyczaj łączenia mszy świętej z ważniejszymi wydarzeniami i uroczystościami rodzinnymi, parafialnymi i narodowymi³⁹. Msza święta powinna być sprawowana

w miejscu świętym (kościół, kaplica), przy ołtarzu konsekrowanym lub poświęconym, gdyby zaś wymagały tego okoliczności, nawet pod gołym niebem. Z ważnej przyczyny i za zgodą biskupa kapłani mogli odprawić mszę świętą w kościele innego wyznania chrześcijańskiego⁴⁰. Prawodawca synodalny jasno określił, kiedy kapłani diecezji włocławskiej oraz inni kapłani przebywający na terenie diecezji mogą binować i trynować, przypomniał również zasady sprawowania mszy świętej przez kapłanów chorych i niewidomych⁴¹.

W rozdziale pierwszym schematu „Kult Boży” zostały umieszczone normy regulujące przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu. Prawodawca synodalny nakazał, aby kościoły i kaplice, w których jest przechowywany Najświętszy Sakrament, były codziennie udostępnione wiernym do osobistego nawiedzenia i modlitwy. Synod zaaprobował wszystkie tradycyjne formy kultu Najświętszego Sakramentu (nabożeństwa, adoracje, procesje) i zalecił, aby kult ten był związany z Eucharystią⁴².

W drugim rozdziale schematu „Kult Boży” poświęconym liturgii sakramentów świętych synod przypomniał, że: „Sakramenty św. są liturgią, a więc wyznaniem wiary i uwielbieniem Boga i to we wspólnocie Kościoła”, dlatego też wskazał na pierwszeństwo sprawowania sakramentów we wspólnocie, która ma brać aktywny udział w liturgii po uprzednim przygotowaniu. W liturgii sakramentów prawodawca synodalny pozwolił zachowywać lokalne tradycje, zwłaszcza jeżeli ukazują one sens danego sakramentu i jego społeczny wymiar, zaś przy udzielaniu sakramentów należało używać tylko ksiąg zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną. Synod pouczył kapłanów, aby ostrzegali wiernych przed wprowadzaną obrzędowością świecką z okazji rejestracji urodzin, ślubów czy pogrzebów, która nie ma nic wspólnego ze świętością znaków sakramentalnych⁴³.

Synod zwrócił uwagę kapłanów na właściwe przeżywanie roku liturgicznego, zachęcając w szczególności do podtrzymywania zwyczaju odprawiania mszy roratnich; nabożeństwa Drogi krzyżowej i Gorzkich żali; obchodzenia tajemnicy paschalnej (*Triduum sacrum*); pielęgnowania kultu Najświętszej Eucharystii i Najświętszego Serca Pana Jezusa⁴⁴. Ponadto zwrócił uwagę duszpasterzom, aby otoczyli troską diecezjalne sanktuaria ze słynącymi łaskami obrazami Matki Bożej oraz podtrzymywali zwyczaj pielgrzymowania do sanktuariów. Nowych nabożeństw i form kultu Maryi nie należało wprowadzać bez zgody władzy kościelnej. Synod zachęcił kapłanów do szerzenia kultu św. Józefa, patrona diecezji, oraz świętych i błogosławionych związanych z diecezją włocławską⁴⁵.

Dużo uwagi w schemacie „Kult Boży” poświęcono modlitwie w jej wymiarze wspólnotowym (liturgia godzin, modlitwa rodzinna) oraz sakramentaliom. Kapłani zostali wezwani do pouczenia wiernych o tych praktykach religijnych⁴⁶.

Schemat czwarty „Życie sakramentalne” zawiera normy odnoszące się do sakramentów: chrztu, bierzmowania, pokuty i pojednania oraz namaszczenia chorych. Redaktorzy nie umieścili tutaj przepisów dotyczących pozostałych sakramentów, które stanowiły przedmiot innych schematów.

Życie sakramentalne człowieka rozpoczyna chrzest. Synod zalecił, by duszpasterze organizowali spotkania z rodzicami oczekującymi dziecka celem pouczenia ich o godności rodzicielstwa i o znaczeniu chrztu w życiu chrześcijanina⁴⁷. Prawodawca synodalny zobowiązał również duszpasterzy do należytego przygotowania wspólnoty parafialnej, rodziców i chrzestnych do uczestnictwa w obrzędach chrztu oraz przeprowadzenia z rodzicami i chrzestnymi katechezy na temat teologii i liturgii chrztu⁴⁸. Sakramentu chrztu należało udzielać w kościele parafialnym, ale za zezwoleniem biskupa diecezjalnego można go było również udzielić w kaplicach i domach prywatnych. Jedynie w niebezpieczeństwie śmierci można było udzielić chrztu w szpitalu, używając skróconego obrzędu⁴⁹. Kapłani zostali zobowiązani do udzielania chrztu według rytuału *Obrzęd chrztu dzieci*, zatwierdzonego przez Konferencję Episkopatu Polski w 1972 roku. Dla wyrażenia związku chrztu i Eucharystii należało udzielać chrztu w czasie mszy świętej z udziałem wiernych⁵⁰. Synod przypomniał proboszczom o obowiązku prowadzenia księgi chrztów, która powinna zawierać dokładne dane personalne ochrzczonych, natomiast wszystkim duszpasterzom zalecił, by w parafiach obchodzono pierwszą rocznicę chrztu z udziałem rodziców, chrzestnych i wspólnoty parafialnej⁵¹.

Drugim sakramentem uwzględnionym w schemacie „Życie sakramentalne” było bierzmowanie. Na wstępie synod wezwał kapłanów i wiernych diecezji wrocławskiej do pogłębienia świadomości o znaczeniu bierzmowania dla chrześcijan⁵². Nakazał poprzedzać udzielanie sakramentu bierzmowania cyklem katechez w parafii, które powinny objąć kandydatów do bierzmowania, ich rodziców, świadków oraz wspólnotę parafialną. Kandydaci do bierzmowania, zwykle młodzież klas VII i VIII szkoły podstawowej, powinni zdać egzamin przed proboszczem lub wyznaczonym przez niego kapłanem⁵³.

Jako szafarz zwyczajny sakramentu bierzmowania w schemacie został wymieniony biskup, a w ściśle określonych przypadkach również kapłan⁵⁴. Synod zobowiązał proboszczów do prowadzenia księgi bierzmowanych oraz

dokonywaniu adnotacji o przyjęciu sakramentu bierzmowania w księdze ochrzczonych⁵⁵, zaś wszystkich duszpasterzy zachęcił, by przypominali bierzmowanym o podjętym zobowiązaniu apostołatu w swoim środowisku⁵⁶.

W schemacie „Życie sakramentalne” umieszczono także normy prawne dotyczące sakramentu pokuty, nazwanego przez prawodawcę sakramentem pojednania. Na wstępie synod zobowiązał kapłanów do stosowania się do przepisów Kodeksu prawa kanonicznego oraz wskazań konstytucji apostołskiej *Paenitemini* i adhortacji *Reconciliatio et paenitentia*⁵⁷. Następnie zalecił duszpasterzom urządzenie nabożeństw pokutnych, które stanowią wspólnotową rewizję życia przygotowując jednocześnie wiernych do spowiedzi, zwłaszcza podczas rekolekcji adwentowych i wielkopostnych⁵⁸. Prawodawca synodalny uregulował ważną dziedzinę, jaką była władza spowiedników w diecezji wrocławskiej uwalniania od kary ekskomuniki *latae sententiae* zaciągniętej za spowodowanie przerwania ciąży (kan. 1398 KPK)⁵⁹. Dyspozycje synodalne regulowały tak szczegółowe zagadnienia związane ze sprawowaniem sakramentu pokuty, jak: strój liturgiczny spowiednika (sutanna, komża, stuła); miejsce sprawowania sakramentu pokuty (kościół lub kaplica); czas słuchania spowiedzi (przynajmniej pół godziny przed mszą świętą, a w większych parafiach, zwłaszcza miejskich, całodzienny dyżur); organizowanie spowiedzi (zwłaszcza adwentowej i wielkopostnej); zachęcanie wiernych do częstej spowiedzi oraz pouczanie ich o możliwości i warunkach uzyskania odpustów⁶⁰.

Na końcu schematu umieszczono normy odnoszące się do sakramentu namaszczenia chorych. Synod nałożył na duszpasterzy obowiązek pouczania i formowania wiernych do należytego rozumienia sakramentu namaszczenia chorych i przewycięzania lęku przed jego przyjęciem⁶¹. Duszpasterze zostali zobowiązani do troski o szpitale, sanatoria i domy opieki społecznej znajdujące się na terenie ich parafii. Synod przypomniał proboszczom o obowiązku prowadzenia parafialnej księgi chorych⁶².

W schemacie „Małżeństwo i rodzina” prawodawca synodalny, w oparciu o instrukcje Episkopatu Polski o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa z 1969 i 1975 roku, szczególny nacisk położył na właściwe przygotowanie do zawarcia małżeństwa, polecając duszpasterzom, aby stosowali się do tych instrukcji. Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie powinno objąć trzy etapy: przygotowanie dalsze, przygotowanie bliższe czyli katechizację przedmażeńską i przygotowanie bezpośrednie czyli katechizację przedślubną⁶³. Przygotowaniem bliższym powinna być objęta młodzież po ukończeniu 17 roku życia, w tym celu we wszystkich parafiach miejskich i wiejskich liczących ponad 3000 wiernych należało przeprowadzić katechi-

zając przedmażeńską co roku, a w mniejszych parafach wiejskich co dwa lata. Zakres i program tej katechizacji powinien być zgodny z II Instrukcją Episkopatu Polski z 1975 roku⁶⁴.

Synod zobowiązał duszpasterzy przeprowadzających kanoniczne badanie narzeczonych do przestrzegania przepisów prawa powszechnego i Instrukcji Episkopatu Polski. Prawodawca zalecił kapłanom, aby obrzęd zawarcia małżeństwa odbywał się podczas mszy świętej, z aktywnym udziałem narzeczonych i ich krewnych w liturgii sakramentu. Duszpasterze powinni zachęcać narzeczonych i ich rodziców do trzeźwości i umiaru na przyjęciu weselnym⁶⁵.

Synod przypomniał proboszczom o obowiązku spisania aktu ślubu i wysłania w ciągu miesiąca zawiadomienia o zawarciu małżeństwa do proboszcza miejsca chrztu zaślubionych w celu dokonania stosownej adnotacji w księdze chrztów⁶⁶.

Wiele uwagi poświęcił synod duszpasterstwu małżeństw i rodzin w parafiach. Miało ono objąć rodziny już istniejące, zwłaszcza młode małżeństwa. Duszpasterstwo małżeństw i rodzin mogło przyjmować następujące formy: katechizację przez cykle konferencji formacyjnych, np.: z okazji chrztu dzieci; przygotowania dzieci do I Komunii Świętej; konferencje stanowe; liturgię dla małżeństw i rodzin; poradnictwo parafialne; spotkania w kancelarii i podczas kolędy; udział w życiu wspólnot parafialnych. Duszpasterze powinni również zachęcać rodziny do uczestnictwa we mszy świętej z okazji różnych okoliczności związanych z życiem rodzinnym⁶⁷.

2.3. Posługa rządzenia

Kościół dla realizacji swojego celu, którym jest szerzenie chwały Bożej i zbawienie ludzi, potrzebuje środków materialnych. Są one nieodzowne do sprawowania kultu Bożego, zapewnienia godziwego utrzymania duchownych i pracowników kościelnych, wykonywania dzieł religijnego apostołatu i prowadzenia akcji charytatywnej. Schemat „Dobra doczesne Kościoła” zawierał statuty synodalne regulujące administrowanie dobrami materialnym parafii.

Synod przypomniał kapłanom, że nie są właścicielami dóbr kościelnych lecz tylko ich zarządcami, dlatego nie wolno im bez zgody biskupa diecezjalnego ich alienować. Administratorzy parafii zobowiązani zostali do szczególnej troski o powierzone im trosce dobra kościelne. Wszystkie nieruchomości kościelne powinny mieć księgi wieczyste wraz z mapkami geodezyjnymi, które należało przechować w archiwum parafialnym oraz w archiwum Kurii Diecezjalnej⁶⁸.

Każdy administrator kościelnej osoby prawnej został zobowiązany do prowadzenia księgi inwentarzowej, kartoteki zabytków oraz księgi dochodów i rozchodów. Podlegały one kontroli podczas wizytacji biskupiej i dziekańskiej. Prawodawca synodalny zobowiązał administratorów parafii do zabezpieczenia kościołów, kaplic i wszystkich innych budynków kościelnych. Każdy kościół i kaplica powinny mieć fachowo założoną instalację elektryczną i odgromową oraz być zabezpieczone przed włamaniem i kradzieżą. Prace konserwatorskie oraz zmiany wyglądu kościołów i budynków zabytkowych wymagały wcześniejszego uzgodnienia z konserwatorem diecezjalnym i wojewódzkim⁶⁹.

Synod zobowiązał administratorów parafii do utrzymywania w należytym porządku cmentarza grzebalnego, troski o dobry stan kaplic przedpogrzebowych i wszystkich urządzeń cmentarnych⁷⁰.

Prawodawca synodalny postanowił, że do ważności alienacji majątku kościelnego, zwłaszcza nieruchomości, sprzętu liturgicznego i innych przedmiotów posiadających wartość zabytkową wymagane jest zezwolenie biskupa diecezjalnego. W razie potrzeby administrator zobowiązany był do obrony mienia kościelnego na drodze sądowej. Synod polecił, aby administratorzy parafii przy powierzaniu prac związanych z inwestycjami lub konserwacją oraz z osobami przyjmowanymi do pracy zawierali umowy w formie pisemnej, według ustalonych wzorów⁷¹.

Synod zobowiązał administratorów parafii do zgłaszania do Kurii Diecezjalnej wszelkich zamiarów budowy, rozbudowy i przebudowy kościołów, kaplic filialnych i innych budynków kościelnych. Pisemna zgoda Kurii na budowę obiektu sakralnego czy kościelnego stanowiła podstawę do ustalenia wspólnie z inwestorem założeń projektowych, a także uzgodnień co do wyboru projektanta⁷².

Podobnie jak w przypadku budowy obiektów sakralnych lub kościelnych, również na założenie nowego cmentarza administrator parafii powinien najpierw uzyskać zgodę Kurii Diecezjalnej⁷³.

Drugi Synod Diecezji Włocławskiej, pamiętając o potrzebie realizowania Bożego przykazania miłości, jeden ze schematów statutów synodalnych poświęcił posłannictwu charytatywnemu. We wprowadzeniu do schematu „Posłannictwo charytatywne” prawodawca odwołał się do dokumentów Soboru Watykańskiego II⁷⁴.

Prawodawca synodalny zobowiązał proboszczów do organizowania i prowadzenia działalności charytatywnej w swoich parafiach, zalecając powołanie parafialnych zespołów charytatywnych. Skład i liczebność zespołu charytatywnego były uzależnione od wielkości i potrzeb parafii.

W mniejszych parafiach mógł on być wyodrębniony z parafialnej rady duszpasterskiej i kierowany przez proboszcza, w parafiach większych powinien być ustanowiony opiekun lub opiekunka stojący na czele zespołu i kierujący jego pracami. Członkowie zespołu charytatywnego powinni odznaczać się szczególną wrażliwością na potrzeby ludzi kształtowaną dodatkowo przez opiekę duchową nad zespołem, szkolenie praktyczne, rekolekcje zamknięte i skupienia rejonowe oraz indywidualne pogłębianie życia duchowego i wiedzy charytatywnej przez poszczególnych członków⁷⁵.

Działalność charytatywna powinna objąć wszystkich potrzebujących: zarówno tych, którzy szukali pomocy, jak i tych, którzy o nią nie prosili, ale jej potrzebowali. Aby nikogo z potrzebujących nie pominąć, synod zalecił prowadzenie kartoteki ułatwiającej dotarcie do każdego potrzebującego pomocy. Parafia w pracy charytatywnej mogła wykorzystać kontakt z instytucjami wspierającymi działalność charytatywną. W każdej parafii powinny być podtrzymywane tradycyjne akcje charytatywne związane z Tygodniem Miłosierdzia, Dniem Chorych, świętami itp., przy szukaniu jednocześnie nowych inicjatyw wynikających z ducha miłosierdzia chrześcijańskiego⁷⁶.

* * *

Porównanie schematów statutów rozpatrywanych na sesjach roboczych synodu w 1986 roku z uchwałami synodalnymi promulgowanymi w 1994 roku pozwala stwierdzić, że przygotowane przez komisje synodalne schematy statutów w większości stały się uchwałami synodalnymi, a tym samym prawem diecezjalnym⁷⁷.

Bliższe zapoznanie się z tematyką schematów pozwala stwierdzić, że obejmują one szeroką panoramę zagadnień, w tym dotyczących również posługi kapłanów w parafiach. Oprócz podjęcia próby odnowy życia religijno-moralnego w diecezji wrocławskiej, nowy zbiór statutów miał spełnić jeszcze jedno ważne zadanie. Zamiarem biskupa Jana Zaręby było przygotowanie kodyfikacji obowiązującego w diecezji prawa partykularnego. Nowa kodyfikacja miała zastąpić statuty Synodu Diecezji Wrocławskiej z 1967 roku, które po wejściu w życie nowego Kodeksu prawa kanonicznego w znacznej części się zdezaktualizowały i wymagały uzupełnienia czy nawet zmiany. Schematy wstępne statutów synodalnych zostały opracowane w duchu duszpasterskim, w ich przygotowaniu sięgnięto przede wszystkim do nowego Kodeksu prawa kanonicznego. Widać przy tym staranie prawodawcy, aby nie było to powtarzanie kanonów Kodeksu, lecz ich uszczegółowienie, uzupełnienie i objaśnienie. Sięgnięto także do innych źródeł, przede wszystkim Soboru Watykańskiego II, dokumentów

Stolicy Apostolskiej, postanowień Konferencji Episkopatu Polski oraz wcześniejszych diecezjalnych aktów normatywnych.

PRZYPISY

¹ T. M u r a s z e w s k i, Niepromulgowany Drugi Synod Diecezji Włocławskiej z 1986 roku, Włocławek 1994, s. 10 (mps w Bibl. WSD we Włocławku).

² Sposób przeprowadzenia i odbycia synodu diecezjalnego regulowały wówczas kanony 356–362 Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. oraz Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae imago* z 22 II 1973 r.

³ T. M u r a s z e w s k i, Niepromulgowany..., dz. cyt., s. 10.

⁴ T. M u r a s z e w s k i, Niepromulgowany..., dz. cyt., s. 11–12.

⁵ Zob. *Inauguracyjna sesja II Synodu Diecezji Włocławskiej*, „Kronika Diecezji Włocławskiej”, 69(1986), s. 116–117.

⁶ Zob. Archiwum Kurii Diecezji Włocławskiej (AKDWI), II Synod Diecezji Włocławskiej. Delegaci i ich zastępcy, b. sygn.

⁷ Zob. AKDWI, II Synod Diecezji Włocławskiej. Sesja robocza I, b. sygn.

⁸ Zob. tamże, Sesja robocza II, b. sygn.

⁹ Zob. tamże, Sesja robocza III, b. sygn.

¹⁰ Zob. tamże, Sesja robocza IV, b. sygn.

¹¹ Zob. tamże, Sesja robocza V, b. sygn.

¹² Zob. tamże, Sesja robocza VI, b. sygn.

¹³ Zob. tamże, Sesja robocza VII, b. sygn.

¹⁴ Por. T. M u r a s z e w s k i, Niepromulgowany..., dz. cyt., s. 69.

¹⁵ Zob. KPK z 1983 r., kan. 468 § 2.

¹⁶ Por. W. G ó r a l s k i, *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 125(1995), z. 1(518), s. 71.

¹⁷ Zob. AKDWI, II Synod Diecezji Włocławskiej, Schemat „Kapłan w społeczności wiernych”, nr 1–65 (statuty 264–328).

¹⁸ Konstytucje: *Gaudium et spes*, n. 76; *Dei verbum*, n. 11, 19, 23, 25; *Sacrosanctum concilium*, n. 33, 35,2; Dekrety: *Ad gentes divinitus*, n. 20; *Optatam totius*, n. 16, 19.

¹⁹ Zob. AKDWI, II Synod Diecezji Włocławskiej, Schemat „Przepowiadanie słowa Bożego”, nr 5–9 (statuty 5–9).

²⁰ Zob. tamże, nr 10 (statut 10).

²¹ Zob. tamże, nr 11 (statut 11).

²² Zob. tamże, nr 13 (statut 13).

²³ Zob. tamże, 15 (statut 15).

²⁴ Zob. tamże, nr 18 (statut 18).

²⁵ Zob. tamże, nr 20–21 (statuty 20–21).

²⁶ Zob. tamże, nr 22–24 (statuty 22–24).

²⁷ Zob. Schemat „Katechizacja w diecezji włocławskiej”, nr 1 (statut 25).

²⁸ Zob. tamże, nr 4–12 (statuty 28–36).

²⁹ Zob. tamże, nr 13–17 (statuty 37–41).

³⁰ Zob. tamże, nr 22 (statut 46).

³¹ Zob. tamże, nr 32–37 (statuty 56–61).

³² Zob. tamże, nr 39 (statut 63).

³³ Zob. tamże, nr 46–47 (statuty 70–71).

³⁴ Zob. tamże, nr 51 (statut 75).

³⁵ Zob. tamże, nr 58–59 (statuty 82–83).

³⁶ Zob. Schemat „Kult Boży”, nr 1 (statut 85).

³⁷ Zob. tamże, nr 16 (statut 100).

³⁸ Zob. tamże, nr 18 (statut 102).

- ³⁹ Zob. tamże, nr 43–44 (statuty 127–128).
- ⁴⁰ Zob. tamże, nr 45 (statut 129).
- ⁴¹ Zob. tamże, nr 46–50 (statuty 130–134).
- ⁴² Zob. tamże, nr 51–59 (statuty 135–143).
- ⁴³ Zob. tamże, nr 63–69 (statuty 147–153).
- ⁴⁴ Zob. tamże, nr 71–75 (statuty 155–159).
- ⁴⁵ Zob. tamże, nr 76–80 (statuty 160–164).
- ⁴⁶ Zob. tamże, nr 81–82 (statuty 165–166).
- ⁴⁷ Zob. Schemat „Życie sakramentalne. Chrzest”, nr 1 (statut 218).
- ⁴⁸ Zob. tamże, nr 4 (statut 221).
- ⁴⁹ Zob. tamże, nr 7–9 (statuty 224–226).
- ⁵⁰ Zob. tamże, nr 11 (statut 228).
- ⁵¹ Zob. tamże, nr 12–14 (statuty 229–231).
- ⁵² Zob. Schemat „Życie sakramentalne. Bierzmowanie”, nr 1 (statut 232).
- ⁵³ Zob. tamże, nr 2–4 (statut 233–235).
- ⁵⁴ Zob. tamże, nr 7 (statut 238).
- ⁵⁵ Zob. tamże, nr 10 (statut 241).
- ⁵⁶ Zob. tamże, nr 8–9 (statuty 239–240).
- ⁵⁷ Zob. Schemat „Życie sakramentalne. Pojednanie”, nr 1 (statut 243).
- ⁵⁸ Zob. tamże, nr 2–3 (statuty 244–245).
- ⁵⁹ Zob. tamże, nr 7 (statut 249).
- ⁶⁰ Zob. tamże, nr 8–12 (statuty 250–254).
- ⁶¹ Zob. Schemat „Życie sakramentalne. Namaszczenie chorych”, nr 1 (statut 255).
- ⁶² Zob. tamże, nr 5–9 (statuty 259–263).
- ⁶³ Zob. Schemat „Małżeństwo i rodzina”, nr 1–2 (statuty 356–357).
- ⁶⁴ Zob. tamże, nr 3 (statut 358).
- ⁶⁵ Zob. tamże, nr 11–13, 15–18 (statuty 366–368, 370–373).
- ⁶⁶ Zob. tamże, nr 19 (statut 374).
- ⁶⁷ Zob. tamże, nr 24 (statut 379).
- ⁶⁸ Zob. Schemat „Dobra doczesne Kościoła”, nr 1–3 (statuty 472–474).
- ⁶⁹ Zob. tamże, nr 4–17 (statuty 475–488).
- ⁷⁰ Zob. tamże, nr 18 (statut 489).
- ⁷¹ Zob. tamże, nr 27–33 (statuty 498–504).
- ⁷² Zob. tamże, nr 44–54 (statuty 515–525).
- ⁷³ Zob. tamże, nr 55–58 (statuty 526–529).
- ⁷⁴ Konstytucja *Lumen gentium*, n. 29; Dekrety: *Apostolicam actuositatem*, n. 8; *Christus Dominus*, n. 13; *Presbyterorum ordinis*, n. 6; *Perfectae caritatis*, n. 8, *Ad gentes divinitus*, n. 12.
- ⁷⁵ Zob. Schemat „Posłannictwo charytatywne”, nr 3–9 (statuty 389–395).
- ⁷⁶ Zob. tamże, nr 1–5 (statuty 396–401).
- ⁷⁷ Zob. Drugi Synod Diecezji Włocławskiej, *Statuty*, Włocławek 1994.